

fog. A pénteki nap azonban csak múltó megkönnyebbülést jelentett. Életének ez volt a végzetes dátuma. Mert most történt meg először, hogy nem akart a betegágyból felkelni, fájdalomról panaszkodott. A biztos vég tudatában megtört szívvel állották körül hozzátartozói betegágyát és ápolták odaadó szeretettel. Az orvosi tudomány is minden lehető megtett, hogy a katasztrófa elviselését a nagybetegre nézve megkönnyítse. Szombatra virradó éjjel a belső fájdalom fokozódott. Az azonnal előhívott Gyergyai Árpád dr. és Filep Gyula dr. pantopon injekciókat alkalmaztak. Ezeknek hatása alatt szombat estig kábultan feküdt ágyában. Szombaton este 7 órakor újból megvizsgálta Filep Gyula dr. és kiméletesen közölte a hozzátartozókkal, hogy a püspöknek legfeljebb még az éjszakája van hátra. Kilenc óra tájban azonban csodálatosképen a szervezet még egyszer győzött a harcban, Ferencz József magához tért, fátyolos tekintettel, elhaló hangon búcsut vett följe hajló övétől.

— Édeseim! Óh édeseim — mondta és áldólag terjesztette ki kezeit. A fellépő fájdalom megszakította szavait, de nemsokáig kínozza. Tizenegyóra tájban újból elcsöndesedett és a meggyötört szervezet álomba merült. A fölötte örködő Gyergyai professzor állandóan figyelte a püspök szívverését. Hajnal felé már az életszervek működésében olyan zavar állott be, hogy a vég nem késhetett soká. Még bevette a neki nyújtott orvosságot és utána még egyszer megszorította 64 esztendőn keresztül hűséges élettársának kezét és ezzel ismét álomba merült. Az agonia csendes volt. A halál is tisztelettel vette át uralmát az ősz ember porsátóra fölött. Csak alig emelkedő mellkasa mutatta, hogy az utolsó pillanatokat éli. Az ablakokon már benézett a hajnal és ahogy a világosság közlekedett és megszólalt valamelyik templomban a hajnali harangszó, Ferencz József unitárius püspök lelke csendesen elköltözött Urához, Istenéhez.

A ravatalon.

Az elhunyt püspököt lakásának szalonjában ravatalozták fel. A holttest nyitott érckoporsóban feküdt és évekkel ezelőtt hangoztatott kívánságának megfelelően, magyar ruhába öltöztették, amelyre ráadták azt a selyempalástot, melyet pappá szentelése alkalmával viselt. Imára kulcsolt kezei a mellére helyezett kedvenc imakönyvén nyugodtak. Halotti szemfedője az a menyasszonyi fátyol volt, melyet 64 évvel ezelőtt a boldog házasság megindulásakor felesége viselt. A figyelemnek meghatóan szimbolikus cselekedete volt, hogy botját, melyre támaszkodva viselte a földi élet terheit, szintén elhelyezték mellette a koporsóban. A ravatalt kedvenc virágai, az ibolyák díszítették.

Ferencz József püspöknek utolsó betegsége és halála.

Dr. Ferenczy Géza főgondnok 1928 február 19-én d. e. 11 óra-kor az E. K. Tanácsnak bejelenti a püspök halálát.

Méltóságos és Főtisztelendő E. K. Tanács!

Mély megilletődéssel, vérző fájdalommal teszek eleget kötelességemnek, amidőn szomorúan jelentem a Méltóságos Tanácsnak, hogy egyházunknak drága kincse — unitárizmusunknak mintegy megszemélyesítője —, nagyrabecsült és hően szeretett püspökünk, *Ferencz József*, 1928 február 19-én reggel $\frac{1}{2}$ 6 órakor 93 éves korában megdicsőült, elhalt.

Jóllehet, hogy az ily kivételes magas életkornak természetes folyamánya a minden órán bekövetkezhető halál; s jóllehet, tudjuk, miszerint az, ki hivatását a tökéletesség lehető megközelítésével töltötte be, ha meghal is, él; mégis a megpróbáltatások és terhek elviselésére edzett vállunk roskadoz e nagy csapás súlya alatt s nem találok vigasztaló és szenvedést enyhítő szavakat igaz fájdalomunk könnyítésére.

Ferencz József püspök 52 éven át állott egyházunk élén s volt annak főpásztor, tündöklő, fényes napja. Nemcsak főpásztori, hanem irodalmi, társadalmi és egyházszerzői képességeivel és tevékenységeivel is általános elismerést, tiszteletet, sőt fényt vívott ki önmagának, melyeknek eredményéből bizonyos visszasugározás, osztályrész jutott unitárizmusunknak s nekünk is.

Az amerikai és angol hittestvéreinkkel való összeköttetéseink megteremtője s e kapcsolatnak állandó érdeklődéssé, utóbb együttérző szeretetté mélyítője volt nagy halottunk, mely kapcsolatnak értékes gyümölcseit egyházközségeink, intézményeink és ott tanuló ifjaink élvezték és élvezik.

52 éven át volt társelnöke s legnagyobb részben elnöke E. K. Tanácsunknak is, melyben lankadatlanul dolgozott, azt nagyhivatottsággal vezette s a történelmi múlt hagyományainak és a fejlődő kor kívánalmainak megfontolt mérlegelésével szervezte, átszervezte s annak tevékenységét irányította.

A bölcs főpásztor, az előrenéző vezér, a fenkölt lelkű pap és kitűnő szónok most kiejtette kezéből a vezéri zászlót. Húzómosabb betegeskedés után, de súlyosabb fájdalmak nélkül egyetlen Istenünk magához szólította hív szolgáját.

Pár nap előtt még alkalmunk volt főgondnok társammal üdvözölni őt s midőn inkább óhajtasomnak, mint reményemnek

Ferencz József püspöknek utolsó betegsége és halála.

---

adtam kifejezést, hogy mielőbb újra közöttünk, üléseinken lássuk, nyilatkozott; egyházpolitikai végrendeletének minősítem hozzánk intézett következő utolsó szavait:

„Menjetez el és dolgozzatok sokat, alkossatok értékeseket, maradandókat, én már fáradt vagyok.“

Nagy halottunk nagy egyénisége ma már a történelemé; fenti végrendelete azonban a mienk. Az a példaadás, melyet nekünk nyújtott, az a szellem, mellyel minket irányított, az a közérdekeinkért sokat dolgozás, melyre végrendeletében utasított, az a mi osztályrészünk.

Hivatásunk felemelni a kezéből kiejtett zászlót, folytatni az általa abba hagyott munkát, küzdeni hitünkért, egyházunkért, intézményeinkért s sok munkával biztosítani ezeknek fennállását, fejlődését.

Meg kell nyugodnunk megváltoztathatatlan elvesztésében. Ha szemünk könnybelábbad, ha ajkunk remeg és arcunkon barázdákat von is a nehezen viselhető fájdalom, uralkodnunk kell önmagunkon s megtennünk intézkedéseinket nagy egyházfejedelmünk méltó végbúcsújára s határozunk kell a további teendőink minkénti végrehajtása tárgyában.

Ezek miatt hivatam egybe a rendkívüli tanácsülésünket s kérem főjegyző afiát, hogy a Szerv. törv. 252. §-a alapján a társelnöki székét elfoglalni szíveskedjék s kérem munkálkodásunkra a jó Isten segedelmét, áldását.

Tanácsülésünket megnyitóm.

Dr. Szent-Iványi József *főgondnok az E. K. T. nevében az alábbi részvétnyilatkozatot mondotta el a gyászoló családnál 1928 február 19-én délben.*

Méltóságos Asszonyom!

Mélyen tisztelt gyászoló család!

Egyházunk Képviselő Tanácsa jelent meg, hogy kifejezést adjon a nagy gyászban oly igazán átértett mélységes részvételének.

Végzetlen a mi veszteségünk s az igazi fájdalom nem kereshet nagy szavakat, mert szava elfullad a zokogásban. Mélyen

megrendülve állunk szeretett püspökünk, egyházfőnk koporsójánál. A Magyar Unitárius Egyháznak félszázados története nyugszik vele együtt itt a koporsóban. Több, mint félszáz esztendei vezető munka soha el nem múló eredményeire, örömeire és szenvedéseire, egy kristálytisztá lelki egyensúlyban leélt, kivételesen hosszú, gyönyörű életre tett pontot a természet örök törvényeként a halál! A változhatatlan rendelésben fájdalmas megadással kérjük a Mindenhatót, adjon az ő nagy lelkének megérdemelt csendes örök nyugalommal s árván maradt gyászoló szereteteinek hozza meg az egyetlen, ami meghozhatja: az idő — a vigasztalást, az enyhülést a nagy fájdalomban!

Dr. Kiss Elek *theol. akad. tanár és dékán alkalmi beszéde*
1928 február 19-én d. e. a kolozsvári unitárius templomban.

Az örökélet hite.

Alapige. „És lőn, amikor menének és menvén beszélgetének, imé egy tüzes szekér tüzes lovakkal elválasztá őket egymástól. És felméne Illés a szélvészben az égbe.“ (II. Kir. 2¹¹.)

E nehéz órákban és szomorú pillanatokban, mikor Ferencz József püspök urunk, az örökélet hitének nagyszerű prédikátora, örök álmra hűnyta szemét... illő dolog, hogy a Dávid Ferenc-templomában egy pillanattig fölülemelkedjünk a jajveszéklésen s bízó lélekkel és szerető szívvel beszéljünk az örökélet törhetetlen hitéről.

Az isteni eredetű lélek őstermészeténél fogva föl a magasba tör s nem tűrheti, hogy a mélységek leigázzák, rabbá ejtsék s eltaszítsák eredeti magasztos hivatásától. A fájdalom és szenvedés az élet nyomorúsága közé húzza a meggörnyedt testet s sokszor erőt vesz a lélek porhüvelyén a csüggedés és kétségbeesés; de maga a lélek megtalálja útját a dicső magasság, a számára való szabadulás felé.

Erre céloz alapigénk is az Illés esetével, aki életében az Istennek volt élő hírnöke s buzgó szószólója s aki kedves viszonzás-

képen tüzes szekéren — a leírás szerint — az égbe szállott. A lélek nem hal meg, az igazi érték örökéletű, az túlemelkedik múló enyészeten s állandósúl a mennyek birodalmában. Ez a hit közös emberi kincs *a) általában s b) egyházunk felfogásában is.*

Ad a)

A napi sajtó bőven emlékezett meg Tutánkhámen sírjáról, annak drága tar.almáról, Dzsingiszkhán nagyértékű koronáinak gyűjteményéről s mindannyiunk képzeletét sokat foglalkoztatta ez ásatások gazdag eredménye. Legtöbbünk azonban csak az aranyra gondolt s vágyakozva képzelte el magának a hirt, a dicsőséget, gazdagságot, mit általa megszerezhetne s a tobzódó örömet és kéjes boldogságot, miben része lehetne.

Kevesen gondoltak arra, hogy egykoron azért tették a hatalmas uralkodó mozdulatlan testét a drága értékek királyának közel-ségébe, az arany mellé, hogy ez a rozsdá által sem támadható fém öröklétet biztosítson az eltávozonak; azért építették a hatalmas gulákat s helyezték azokba a nagy faraókat, hogy soha-soha el ne pusztúljanak.

Aki életében látott múmiákat, csodálattal bámúlhatta a sok évezredes tetemeket meglehetősen konzervált állapotban s elképzelhette magának az ember szorgalmas törekvését addig, amíg rájött az elköltözött drága, szeretett barátnak, testvérnek, szülőnek ilyen módon való állandósítására.

A létnek biztosítása, a meglévőnek megtartása, az enyészeti legyőzése jellemzi a lelkes ember örök törekvését, különösen pedig a felemlített példákat.

Régi sírokban drága hadvezérek kantározott lóval, kész nyeregkápával, fényes fegyverekkel, hívó szóra készen csendesen pihennek s a szót alkotók hite szerint várják az alkalmat, midőn nagy veszélyben megmozdulnak, lóra ülnek s ijjal, kelevézzel, karddal és dárdával segítik népüket.

Nem, meg nem halhattak, el nem pusztúlhatnak nemzetmentő karok, népszervező szívek; csak szűnyadnak, csak pihennek s alkalmas időben újra visszatérnek.

Nyugateurópa mély börtöngjaiban s ásatások közben az egész világon mindenfelé látjuk ama szent, nagy hitet, hogy az eltemetett lenni pihenő helyén táplálékra szorul... s a táplálék-tartót, az edényt ott találjuk a csontok mellett. A test is megélhet, megmozdulhat, feltámadhat a hit szerint s táplálékra szüksége lesz.

A klasszikus görög népnek költő-bölcseleje, a gyönyörűség

lelkü Pláton úgy képzelte s úgy hirdette, hogy az ember valamikor a csillagok honában örökéletű volt. Itt élt és szágúldott tova életében s vágyai, a tüzes paripák elragadták s lerántották e földre, a porba. Itt van, itt vergődik, de lelke emlékezik a csillagok honára, örökéletére s szüntelenül visszavágyik oda.

Alapigénk szerint Illés próféta az égberagadtatott s úgy szállott el tüzes szekerekkel a felhőkön által látó szemek elől. A Pláton embere sok szenvedés után, csak Istent szolgálva ebben az életben, a föld lakójaként, visszatért a mennybe, csillagok honába, hogy örökké éljen.

Jézus is egykoron, kit Illésnek is gondoltak, megdicsőülve égbe szállt. Ez alázatos szívű ember, e halhatatlan szelíd lélek a Golgotán testben megtöretik... a Golgotán, magas hegy tetején, ahonnan elindul örökéletű lelke s meghódítja a világot és ahonnan a megfeszítő erőszak annál sötétebben száll alá. Maga a sírban nem marad, föltámad s az égbe száll — a leírás és a hit szerint.

Az ember bárhol Istennek gyermeke s bár teste megtöretik, elgyengül, erőtelen lesz, maga a lélek, az ember valódi lénye el nem vész, meg nem hal... hanem örökké él.

Ezt hirdeti, erről beszél a küzdő ember mindenhol s ez a hite az egész keresztény világnak: Istennek országa, mennyek birodalma.

Ad b)

Jézus halála miatt a feltámadás felé fordult követői tekintete s amíg Illésnél az örökélet gondolata jutott kifejezésre, addig a keresztények a feltámadás tényében mélyedtek el s keresték a vigasztalást. „Nincs itt, feltámadott“ s ha feltámadott, örökké élni fog és élni fog minden lélek, aki benne hiszen.

A magyar unitarizmus is magáévá tette a feltámadás gyönyörű eszméjét s lassan, szépen, fokozatosan a testről a lélekre fordította legfőbb figyelmét.

Aztán rájött arra is kiválóbb gondolkozóiban, képviselőiben, hogy a lélek meg nem ölhető, el nem pusztítható, csak a test s így a lélek tulajdonképpen örökké él, enyészetnek, sírnak, pusztulásnak alávetve nincsen.

Sőt, nemcsak a lélek, hanem annak állandó értékű alkotásai, amelyek megvalósulnak a tökéletesülő ember világában, mind halhatatlanok, enyészeten felül állnak, örökéletűek.

Néhai Ferencz József nagy püspökünk sajátos módon, fenkölt egyszerűséggel, érzelmes szívvel, hívő lélekkel hirdette ihletett ajkai

Ferencz József püspöknek utolsó betegsége és halála.

---

zengő hangján az örökértékek örökéletének biztos tényét, buzgó hitét.

Egy ember, egy Isten fia, egy próféta és apostol folyton látja Isten hatalmát s egyre hiszi atyai jóságát, aki e világon vallási és erkölcsi örökigazságokat juttat gyermekei birtokába, hogy azok lassanként megközelíthessék őt. Ki annyi szenvedést, sok megpróbáltatást, keservet s bánatot látott életében, mint ősz püspökünk, hogy tudta volna népét előre vezetni az igazi értékek állandóságának, örökéletének szentséges hite nélkül!

A nagy szívek előtt folytonosan ott van Istennek biztató, bátorító lelke, Jézusnak meg fenkölt, magasztos jelleme s rendületlen hite, hogy a Golgota nem hiábavaló, azon túl kezdődik a lelki nagyság s az igazi, az örök élet.

A mi egyházunkban emberemlékezet óta nem volt ékeesebben szóló hirnöke az örökélet hitének, ki a XIX. században arany-szájával meghódította a szíveket s a lelkeket s közelebb vitte hallgatóit egymáshoz, lettek légyen azok más fajúak és más vallásúak, vagy unitáriusok.

Ez a nagy lélek át volt itatva nagyrahivatott magyar fajának szeretetével, bár másokat is tudott testvéreként szeretni s tiszta fajiságának fenkölttségével csak valláserkölcsi lelkülete szállhatott versenyre. A valláserkölcsi élet, amely mindannyiunkat egybefoglal testvéreként, Isten gyermekeként s képessé tesz még ellenségeink szeretésére is.

Most ott pihen csendesen, békében szemfedője alatt s míg lelke a törékeny porhüvelyből megszabadulva, szabadon szárnyal Urához, a test őrzi régi, kedves formáját. Szemfedőül szolgál drága hitvesének menyasszonyi fátyola, mely lefödi régi magyarkáját s kedves bibliáját.

A biblia s a magyarka menyasszonyi fátyol alatt közel Erdély legderekből fiának szívéhez, a szívhez, amely örökéletéről álmodik. Minden népeket szerető unitárius testvéreim, legyen ez a drága szimbolum a mi örökéletbe vetett hitünknek örök szimboluma most és mindörökké.

Amen.

Csifó Salamon imája Ferencz József püspök ravatalánál, a püspöki háznál, a koporsónak a templomba szállítása előtt, 1928 febr. 21-én, d. e. 10 órakor.

Mélységnek és magasságnak Ura! Gondolatoknak és érzelmeknek irányítója, jó Istenünk, édes Atyánk! Lesújtva a te hatalmas, erős kezed által, próbára téve a te kikutathatlan bölcsesség által: alázattal, mélységes lemondással állunk meg e koporsónál, színed előtt. Bár jól tudjuk, hogy te jó vagy, mégis félünk, félünk most a te orcádra tekinteni; remegünk lábaidat kétségbeesésünkben átkarolni, kezeidet csókolgatni, mert úgy jö nekünk, mintha te neheztelnél, haragudnál reánk; mintha büntetni akarnál...

Nem az örömnél köntösét, hanem a gyásznak ruháját öltöttük magunkra; nem a lelkesedésnek sugarai ragyognak szemekben, hanem a bánatnak könnyei. Vesztettünk Uram! Vesztettünk és sötétség, néma sötétség van körülöttünk... Keressük, keressük, amit elveszítettünk, de nincs egy fénysugár, mely utat mutatna, nincs egy hely, ahol megtalálhatnók azt, megtalálínók — őt, akit elveszítettünk. Csak bolyongunk... csak tépelődünk... csak kiáltunk... csak zokogunk... de nincs felelet... a sötétség elnyeli hangunkat, sóhajainkat.

Uram! Nem a lángelmét keressük mi most, hogy világoljon milliók előtt; nem az ékesen szóló prófétát, hogy elragadjon; nem a közügyek edzett bajnokát, hogy ne remegjünk; nem a megfontolásban; a bölcs előrelátásban bővelkedő hadvezért, hogy áldozatok nélkül nyerjünk ütközetet; nem, mi nem ezeket keressük! Mi kiáltunk, kiáltunk a *férjért*, a szerető, a gyöngéd, a nemesen érző, egyszerűségében magasztos *hitvesért*; mi kiáltunk, kiáltunk a tisztakedélyű, a szeretetben átszellemült, gondoskodásában mély hittal és bizalommal övezett, önfeláldozásában bálványozó szeretettel körülvett *édes apáért*; kiáltunk *ő érette*, akinek szelidséget és jóságot sugárzó arcára, lelkesítő szavaira áhítattal, sőt rajongással nézett és hallgatott az *unokák* és *dédunokák* serege. Kiáltunk... sóhajunk... és zokogunk, de nincs felelet hangjainkra. A szív megállt, a lélek elszállt, a szeretet megdicsőült s nekünk csak a néma por maradt, az érzéketlen, hideg, rideg porsátor.

De hát zúgolódjunk-e jó Atyánk!? Ostromoljunk-e hát téged és egeidet panaszainkkal és jajjainkkal?! Nem, nem nyitjuk ilyenekre ajkainkat, mert nem volna gyászunk méltó őhöz, ki annyi szenvedést és jajt, annyi veszteséget és megpróbáltatást mindig

élő hittel, a te bölcs akaratodon való megnyugvással viselt. Nem, nem zúgolódunk, hanem inkább hálát mondunk neked; hálát, hogy öt annyi lelki erővel, lelki kinccsel megajándékoztad s életén át megsegítetted. Nem! nem zúgolódunk, sőt inkább a zsoldáríróval ismerjük el, hogy „*eléje vitted javaidnak áldását . . . Életet kért tőled s te adtál neki hosszú időt, örökkévalót*“ . . . Nem zúgolódunk, hanem a zsoldáríróval ismerjük el, hogy „*nagy az ő dicsősége a te segítségével által, fényt és méltóságot adott reája, sőt áldássá tetted őt örökké, megvidámítottad őt szived örömeivel.*“ Hálát mondunk azért is jó Atyánk! hogy ő nemcsak a mienk, hanem az egyházé, a társadalomé, szenvedő magyar fajunké, a hazáé, sőt az egész emberiségé volt; hálát mondunk, hogy annyi tiszteletet, becslést és szeretetet tudott szerezni önmagának, övéinek és egyházának a közelben és távolban. Hálát mondunk, hogy most, midőn velünk együtt annyian gyászolnak és sírnak, te enyhítetted fájdalmainkat.

Mindezek mellett is, jó Atyánk! ne vedd rossz néven tőlünk, ha könnyörgésünkkel is hozzád fordulunk, hiszen nekünk tebenned van minden erőnk és vigasztalásunk. Most, amikor édes otthonából, munkás asztalától elbocsátani készülünk drága halottunkat, esdve kérünk: vigasztalj meg mindnyájunkat. Vigasztald, vigasztald meg a hűséges *nőt*, az önteláldozó *feleséget* s jutalmazd meg őt egy szép és hosszú élet jóságáért a te igaz szeretetteddel, és jóságoddal. Légy ott a drága, édes atyátvesztett, jóságos szívű *gyermeknél*; szólj atyai érzéssel az unokák- és dédunokákhoz; szólj az összes megszorodott szívű rokonsághoz. Vigasztald meg az egyházat, a társadalmat s vigasztalj meg minket mindnyájunkat, tanítván a megboldogult élete és példája által: szeretni és munkálni, küzdeni és szenvedni, de benned mindig rendíthetetlenül bízni. A megboldogultnak lelkét vedd, óh vedd temagadhoz, szellemét hagyd mivelünk s testének adj a sír ölében csendes pihenést . . .

Az úr Jézus nevében könnyörgünk, hallgass meg minket Mi Atyánk stb.

Búcsú.

Búcsúzol . . . búcsúzol . . . s aztán elindúlsz! Az édes otthonból, hol annyiszor megpihentél és boldognak érezted magadat, elindúlsz és elmész. Mint mindig, mi most is várunk, . . . várunk aggódva, szeretettel vissza, de . . . most már hiába! Csak lelked, csak szellemed fogja már ezután a tiedet körülölelni, homlokukat, orcáikat csókolgatni.

Ferencz József püspökünknek utolsó betegsége és halála.

Szerettünk téged, mint senki más!... Féltettünk téged, mint senki más!... Miért hagysz itt minket?... Ah, téged szeretett, féltett egyházad is, életed az övé is volt!... Elméssz tehát, hogy koporsód felett család és egyház fájdalomban, könyhullatásban összeölelkezve, együtt sirjanak, együtt zokogjanak!

Megkondúlt... megkondult a vasárnap reggeli harangszó a templomban, imára ment a pap, a főpásztor... és reménykedő szívvel tért mindannyiszor vissza.

Megkondúlt... megkondult a múlt vasárnap reggeli harangszó!... s a harang hangjában az Úr szava szólt... hívta... szólította az *ő szerelmes fiát*... és a főpap, a főpásztor lelke ment... röppent az Istennek színe elé, a mi Urunk, Jézusunk mellé.

Várjunk-e most vissza!? Nem várunk!

Most már elköltözött kedveseid társaságában te várj reánk!...
Ha szólít az Úr, mi is megyünk!...

Találkozni fogunk tehát újra!...

A viszontlátásig az égi hazában!...

Isten veled! Isten velünk!

Amen.

A templomban.

Ferencz József püspök csak kedd délelőtt 11 óráig pihent a püspöki lakásban felállított ravatalán. Ekkor megtette utolsó útját — melyet olyan sokszor megjárta már életében — a templomba.

A gyászházban pontosan 10 órakor vette kezdetét a búcsúszertartás. Hú élettársa és szomorúságtól lesújtott legközelebbi hozzátartozói mögött a ravatalt az Egyház Képviselő Tanácsnak tagjai, Kolozsvár társadalmának több reprezentánsa és a gyászolók tömege állotta körül. Az imádságot Csifó Salamon theol. akad. tanár mondotta. A gyászszoltár eléneklése után az érckoporsót leemelték a ravatalról, hogy átvigyék a templomba.

A püspöki háztól a templomig vezető rövid úton a kollégiumi ifjúság állott sűrű sorfalat: hajadonfővel és mély tisztelettel asszisztáltak a nagy halottnak, ki most leghűségesebb munkatársainak vállán tette meg utolsó útját. A koporsót Mikó Lőrinc dr. egyházi titkár, Kovács Kálmán püspöki titkár, Kiss Elek dr. theol. akad. dékán, Hadházy Sándor egyházi pénztárnok, Lőrinczy Zoltán pénztári ellenőr és Szent-Iványi Sándor lelkész vitték vállaikon és helyezték el a templom közepén felállított katalakon. Közben az orgona, mely annyszor csendült meg Isten dicsőségére, mintegy szárnyakat kapva az ősz püspök által hirdetett hit és vigasztalás szavaitól, most tompán szintén meggyászolta a főpásztort. A koporsó födelét leemelték és az öreg, szép arcra hátra vonták a szemfedőt, hogy híveinek és tisztelőinek serege mintegy utolsó benyomásként magával vihesse a legszeretőbb és legjobb embernek arcvonásait... Négy papnövendék és négy díszbe öltözött katona állott fel a koporsó négy sarkánál szomorú örként.

Az Egyház elnöksége, dr. Ferenczy Géza, dr. Szent-Iványi József főgondnokok és dr. Boros György püspökhelyettes-főjegyző, szerdán d. e. 11—1 között fogadták a részvénytilatkozatokat.

Részvényilatkozatok a templomban.

(A kondoleálás sorrendjében.)

Vásárhelyi János *püspökhelyettes az Erdélyi Református
Egyház nevében.*

Főtisztelendő és Méltóságos Elnökség!

Az Erdélyi Református Egyházkerület képviselőjében jelentünk meg, hogy kifejezésre juttassuk őszinte részvétünket boldogult Főpásztoruk elhunytá felett.

A boldogult nemesszívű Főpásztorunk a kegyelmes Isten életében a legnagyobb jutalmat adta meg. Ötven évi buzgó, bölcs és áldott püspöki szolgálatának határkövénel felemelt fővel állhatott népe elé, mint Izrael népének papja, bölcs vezére, Sámuel, tette egykor. Ő is oda állhatott a Sámuel kérdésével: „Itt vagyok, tegyetek bizonyosságot ellenem az Ur előtt és az ő felkentje előtt: kit csaltam meg, kit sanyargattam és kitől fogadtam el ajándékot, hogy amiatt szemet hunyjak — és visszaadom néktek.“ És, mint Sámuelnek, neki is egy ország népe felelt: „Nem csaltál meg minket, nem sanyargattál minket“. Ez a papi életnek megdicsőülése. Amikor egy hosszú, küzdelmekkel teljes pálya végén felemelt fővel, igaz erkölcsi öntudattal oda állhat Valaki népe elé a kérdéssel: „Kit csaltam meg, kit sanyargattam, kitől fogadtam el ajándékot?“ És a nép szemtől-szembe állapítja meg: Ez az ember önzetlenül szolgált és javunkat akarta.

Ferencz József püspöknek ezt a nagy jutalmat adta meg hűséges koronájaképen az Isten. Amit Ő hátrahagy örökségképpen Egyházának, egész nemzetének, az megbecsülhetetlen drága kincs. Egy nemesen szép, megtisztultan emberi, áldott élet, tiszta karakter példaadásának erőforrását hagyta nemcsak forrón szeretett Egyházának, hanem mindnyájunknak. Egy nemzetnek pedig legigazibb gazdagsága azok az erőforrások, melyeket nagy fiainak és leányai-